

OPSPORING EN POLITIE / POLICE AND INVESTIGATION

Symposium over rechercheverhoortechnieken 2016

MARC BOCKSTAELE^a

^a (ere)Hoofdcommissaris Federale Gerechtelijke Politie Gent, inhoudelijk coördinator van de nationale cursussen verhoortechnieken (corresp.: Marc Bockstaele@skynet.be)

INLEIDING

Organisatoren van symposia over verhoortechnieken hebben zich blijkbaar verenigd in de 'International Investigative Interviewing Research Group (iIRG)', die te Londen van 20 t/m 24 juni 2016 meteen het 9de symposium organiseerde.¹ Het thema was: '*In een verhoor tussenkommende professionals*'. De conferentie stond open voor alle academische onderzoekers, wetshandhavinginstanties, gouvernementele en internationale organisaties, magistraten, advocaten en studenten die betrokken zijn bij het onderzoek naar misdaad en wangedrag, het verhoren van slachtoffers, getuigen en verdachten, sollicitatietraining, het opsporen van bedrog en forensische taalkunde. De toehoorders waren overwegend niet-practici, terwijl de internationale sprekers bijna allemaal academici waren. Er waren 95 items, waarvan een groot deel geen meerwaarde biedt en zelfs niet bruikbaar is voor de politiepraktijk. Daarom beperken we ons tot een overzicht van de items die nuttig *kunnen* zijn voor politieverhoren. Van deze laatste items is slechts een handvol gepubliceerd², zodat men voorzichtig moet zijn met de wetenschappelijke waarde ervan.

GETUIGENVERKLARINGEN

Deze soort verhoren zijn met de invoering van de 'Salduzwet' zeer belangrijk geworden voor de bewijsvoering. De kwaliteit van het ophalen van de initiële details bij een getuige of slachtoffer hangt af van veel factoren. Zorgen voor accurate ooggetuigenverklaringen zijn terecht een permanent onderzoeksdomein. In de eerste 48 uur van een misdrijf zijn de verhoren van getuigen (bv. tijdens een buurtonderzoek) cruciaal. Politiediensten die deze verhoren uitstellen of verwaarlozen zijn niet goed bezig. Zij riskeren door geheugenverlies van de getuigen en door hun onderlinge 'besmetting', met onopgeloste zaken te blijven zitten. Kritiek van magistratuur, verdediging, deskundigen en publiek ligt dan voor de hand. Vandaar dat enkele sprekers, waaronder GARDNER & KEBBELL (2016) het fundamentele belang van het verzamelen van informatie middels getuigen onderstreepten.

Dat empathie tonen belangrijk is bij getuigen-, slachtoffer- en verdachtenverhoren trekken politieverhoorders niet meer in twijfel. Het doel van een interview van 103 verhoorders uit Engeland en Wales was hun gedachten, percepties en ervaringen te bekomen over het verhoren van vrouwelijke slachtoffers van verkrachting (WEBSTER *et al.* 2016). Daaruit bleek dat zij het maken van *rapport* (verstandhouding) met het slachtoffer belangrijker vonden dan het toepassen van empathie. Maar bij het stellen van open vragen werd wel empathie toegepast, vooral om het slachtoffer gerust te stellen en haar als een individu te behandelen.

Een studie van CASO (2016) bevestigt eens te meer dat een goed intakegesprek de hoeveelheid en de nauwkeurigheid van de verstrekte informatie kan beïnvloeden.

1 Het 1ste vond plaats te Québec (CA) in 2004, het 2de te Portsmouth (UK) in 2006, het 3de te Québec in 2008, het 4de te Brussel in 2010, het 5de te Québec in 2012 en het 6de te Lausanne in 2014.
2 Volgens bevraging 'Web of Science' op 17 januari 2017.

RISAN *et al.* (2016) onderzochten de contactopbouw bij verhoren van getraumatiseerde slachtoffers, in het bijzonder deze van de moordende raid van Anders BREIVIK te Utoya (Noorwegen) op 22 juli 2011. De conclusie was dat verhoorders zich bewust moeten zijn van de non-verbale stresssignalen van de verhoorden en diens emoties absoluut niet mogen negeren. De verhoorder moet een dergelijk slachtoffer helpen zich veilig te voelen. Als het slachtoffer kwaad is op de politie, bv. wegens laattijdige of onvoldoende hulp, moet de verhoorder daar begrip voor tonen.

Getuigen kunnen nu hun ervaringen vrijwel onmiddellijk via de sociale media verspreiden. Met een 'online survey tool' onderzocht GOWER (2016) of het verstrekken van een minimale 'training' aan getuigen, hun herinnering aan een gesimuleerd misdrijf kan verbeteren. De resultaten toonden statistisch aan dat de nauwkeurigheid van het eerste 'vrij verhaal' kan worden verhoogd door het verstrekken van dergelijke informatie en ongeacht of ze voor of na de gebeurtenis werd ontvangen. Dit betekent dat een online applicatie voor getuigen van strafbare feiten nuttig kan zijn en de beïnvloeding door verhoorders middels suggestieve vragen wegvalt. In afwachting van nationale initiatieven in die zin, zouden verhoorders aan getuigen kunnen vragen welke berichten zij over hun waarnemingen via sociale media hebben verspreid.

Het *Self-Administered Interview* (SAI) is een ooggetuige verhoortool om het geheugen van een ooggetuige te beschermen en om zeer kort na een gebeurtenis een volledige zelfgeschreven eerste verklaring af te leggen. Het is vooral bruikbaar wanneer er een incident plaatsheeft waarbij er meerdere getuigen zijn die pas later kunnen verhoord worden (VERVAET, 2013). Uit onderzoek blijkt dat deze methode ook goede resultaten oplevert bij oudere getuigen (PFEIL *et al.* 2016), bij het laten maken van een compositietekening (FROWD *et al.* 2016) en met tussenkomst van een tolk (HAUSEN PINTO *et al.* 2016). Het SAI vertoont bijzonder veel gelijkenissen met *Scientific Content Analysis* (SCAN) (BOCKSTAELE, RAEYMAEKERS & ENHUS, 2007: 252-289). Het is positief dat een aantal academici de mogelijkheden van zelfgeschreven verklaringen inzien, maar te betreuren dat anderen die toepassingen van de SCAN niet (willen) zien (BOGAARD *et al.* 2016), en daar dus ook geen *constructief* onderzoek naar doen. Dat het laten maken van schetsen van de plaats van de feiten (DANDO & MILNE, 2016) positieve resultaten oplevert bij slachtoffer- en getuigenverhoren is bij de politie al decennia gekend.

Accuraat vertellen wat er gebeurde bij misdrijven met meerdere daders is zeer complex voor getuigen, zeker als zij daarover al verhoord werden. Een onderzoek met drie experimenten (een bankoverval, een terroristisch plan en een criminele bende die misdrijven plande) had als doel na te gaan of het 'sorteren' van de gesprekken van de benedeleden met een tijdlijn, de verklaringen kon verbeteren (HOPE *et al.* 2016). In vergelijking met een controle test bevatten de verklaringen afgenomen met een tijdlijn-techniek meer correcte relevante informatie over het misdrijf, zonder dat het aantal fouten steeg.

FLOWE *et al.* (2016) bestudeerden de effecten van acute alcoholintoxicatie op het herinneren van seksueel geweld. Vrouwen kregen random ofwel een dosis alcohol (0,8 promille) of een placebodrank en namen deel aan een interactieve hypothetische aanranding. Zeven dagen later kregen ze een herkenningstest, voorafgaand aan hun verhoor beginnend met hun vrij verhaal. Daarbij werden ze blootgesteld aan misleidende, consistente en neutrale informatie over de feiten. Geïntoxiceerde deelnemers herinnerden zich de feiten even nauwkeurig dan de 'sobere' deelnemers, maar hun herkenningsprestaties waren minder goed.

Een andere studie onderzocht of getuigen onder invloed van alcohol meer beïnvloedbaar zijn aan misleidende informatie. De deelnemers keken naar een video van een gesimuleerd misdrijf. Daarna werden ze in drie groepen verdeeld: een groep verwachtte alco-

hol en ontving die ook (alcoholgroep), een groep verwachtte geen alcohol maar kreeg die wel (omgekeerde placebo) en een groep die geen alcohol verwachtte en er ook geen kreeg (controlegroep). Na 1 uur absorptie, werden alle deelnemers blootgesteld aan desinformatie ingebed in een geschreven verhaal over het gesimuleerde misdrijf. Een dag later vulden de deelnemers een vragenlijst in over het evenement. Er werden nauwelijks effectverschillen gevonden tussen de resultaten van de drie groepen (GAWRYLOWICZ *et al.* 2016). Deze onderzoeken kunnen van belang zijn in de discussie of 'dronken' personen te beschouwen zijn als 'kwetsbare personen'. Alcoholintoxicatie blijkt nauwelijks invloed te hebben op de verklaringen en bovendien zijn er grote individuele verschillen. Sommigen zijn 'dronken' na 0,5 promille en anderen zijn nog niet 'dronken' na 2 of 3 promille (BOCKSTAELE, 2012). Conclusies over groepen testpersonen zeggen dus weinig of niets over de verhoorbaarheid van dié welbepaalde persoon.

WALSH *et al.* (2016) vonden in hun onderzoeken dat minder dan helft van de door de getuigen verstrekte informatie werd opgenomen in hun schriftelijke verklaring. Zij vinden dat het belangrijk is om te lezen hoé de getuige verhoord is. Hoe dat in de praktijk moet gebeuren werd niet vermeld. Een videoverhoor van alle *getuigen* is een oplossing, maar in de praktijk helemaal niet te realiseren. Een ander nutteloos onderzoek is dit van AREH (2016), die onderzocht of het geslacht van de getuige een rol speelt bij de herinnering van feiten. Hij vond geen verschil en als er al een verschil zou zijn, kan de verhoorder het geslacht van de getuige niet veranderen.

Er waren twee interessante bijdragen over het verhoor van migranten en vluchtelingen, die een effectieve meerwaarde zijn voor de politiepraktijk (MEMON, 2016; VAN VELDHUIZEN *et al.* 2016). Suggesties voor (open)vragen die kunnen gesteld worden om de geloofwaardigheid van hun verhalen in te schatten, waarop de overheid beslissingen kan nemen, zijn absoluut welkom.

MINDERJARIGEN

Het item verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen is op elk symposium uitgebreid, ofschoon volgens de honderden publicaties in wetenschappelijke tijdschriften op dat gebied alles onderzocht en heronderzocht is. Die stroom van publicaties bereikt de praktijkverhoorder (gelukkig) niet zodat het vooral om academische discussies gaat. Richtlijnen bevelen al lang aan dat de verhoorder bij het begin van het verhoor een goede verstandhouding moet opbouwen met het kind, door te praten over een neutrale gebeurtenis of activiteit (BOCKSTAELE & DE CLERCO, 2014). WATERHOUSE *et al.* (2016) vonden in hun onderzoek dat rapportopbouw nuttig blijft indien een kind nadien opnieuw moet verhoord worden. In de praktijk doen verhoorders dit bij elk verhoor.

Aan een kind vragen om de plaats van de feiten te tekenen wordt in Nieuw-Zeeland veel toegepast (BROWN, 2016). Een voordeel is dat er bij het tekenen details naar boven komen die niet eerder werden verklaard. Een test met 11 tot 13-jarigen toonde aan dat diegenen die een schets maakten meer informatie verschaften dan dezen die geen schets maakten. Een nadeel is dat het maken van een schets veel cognitieve inspanning vergt, die andere info kan ondermijnen. Bovendien kunnen de tekeningen fouten bevatten met de werkelijke plaats-toestand, die de geloofwaardigheid van het kind kan aantasten.

GRIBBLE (2016) bevestigde nog maar eens dat beïnvloeding door de ouders voor het verhoor problematisch kan zijn. Zij vond ook dat, als men tegen het kind zegt dat het verhoor bijna gedaan is, en men toch verder verhoort, het kind het idee kan krijgen dat de verhoorder niet tevreden is met de antwoorden die het geeft en het daarom zijn antwoorden zal wijzigen. Het beantwoorden van 'wanneer-vragen' vond zij voor 4-jarigen zeer moeilijk en

verwarrend. Hoe de politie die, voor het onderzoek toch wel belangrijke informatie efficiënt moet bevragen, kwam niet ter sprake.

Kindermishandeling is een belangrijke sociale kwestie met verstrekkende gevolgen. Een onderzoek richtte zich op de drie gangbare categorieën van mishandeling: lichamelijke mishandeling, verwaarlozing en ‘*shaken baby syndroom*’ (SHAFFER *et al.* 2016). Uit een nationale steekproef bleek dat de politie bij elk van de drie categorieën vooral gebruik maakt van rapport opbouw, minimalisering, en ‘Reid-technieken’³ om de dader van dergelijke misdrijven te verhoren.

STOLZENBERG *et al.* (2016) gingen in een laboratoriumonderzoek de effectiviteit van de mededeling van een hypothetische bekentenis bij 4 tot 9-jarige slachtoffertjes na. (“*Wat als ik zei dat de ‘X’ me alles vertelde wat er gebeurd is en hij wil dat je me de waarheid vertelt?*”). Kinderen die de hypothetische bekentenis kregen waren bijna twee keer zoveel bereid om naar waarheid een overtreding onthullen. De resultaten van dit onderzoek suggereren veelbelovende mogelijkheden voor directe vragen.

VERHOOR VAN MENSEN MET EEN VERSTANDELIJKE BEPERKING

Pas sedert een paar jaar is er binnen de academische wereld aandacht voor het verhoren van mensen met een verstandelijke beperking. De enige Belgische bijdrage op het colloquium had aandacht voor het definiëren van een kwetsbare verdachte *door de advocaat*, zoals vermeld in het nieuw artikel 47bis Sv. Zij vonden dat er onvoldoende kennis is voor het identificeren van kwetsbare verdachten, zowel door verhoorders, magistratuur als tussenkomende advocaten (MERGAERTS *et al.* 2015). Dit hadden wij ook al gesignaleerd (BOCKSTAEL, 2014). Maar *hoe* de kwetsbaarheid in de praktijk na enkele minuten kan vastgesteld worden, werd door de academici niet uitgewerkt, ook niet dat vooral de politie met dit probleem geconfronteerd wordt.

Het vormt een probleem als de verschillende interveniërende partijen een verschillende mening over de te verhoren persoon hebben. Voor de ene is hij verhoorbaar, maar voor de andere niet. Voor de ene is hij psychopaat en voor de andere gewoon mentaal ziek. Het is bij die te verhoren personen belangrijk na te gaan of ze in staat zijn om vragen te beantwoorden. Goed opgeleide verhoorders, die nadenken over de formulering van de vragen en doorlopend checken of de vragen begrepen zijn, zijn hier essentieel. Een audiovisueel verhoor in deze is absoluut aan te raden (VAUGHAN, 2016).

Uit een onderzoek van HORSELENBERG (2016) blijkt geen significant verschil dat valse bekentnissen meer zouden afgelegd worden door kwetsbare verdachten.

Volgens een wetenschappelijk onderzoek lijdt iedereen in beperkte mate aan een *Dissociative Identity Disorder* (DID)⁴, als verdediging tegen iets emotioneel onaanvaardbaar (O’MAHONY, *et al.* 2016). Dagdromen zou daarvan een voorbeeld zijn. In een verhoor zou het kunnen zijn dat de verhoorde ineens kinderlijk doet, wat dan geen aanwijzing zou zijn voor een verstandelijke beperking.

Uit een bevraging van 196 politieagenten in het Verenigd Koninkrijk bleek dat hun kennis over autisme spectrum stoornissen (ASS)⁵ zeer beperkt was, en nog minder hoe zij mensen met die stoornis moesten verhoren (RICHARDS & MILNE, 2016).

3 Het handboek: INBAU, F.E., REID, J.E., BUCKLEY, J.P., JAYNE, B.C., *Criminal interrogation and confessions*, Burlington, JONES & BARTLETT Learning, eerste druk 1962, vijfde druk 2013 is al meer dan een halve eeuw terecht een basiswerk over verhoortechnieken o.a. in de VS en Canada. Het handboek wordt door sommige academici afgebroken omwille van één hoofdstuk erin (REID nine steps). Over enkele van die stappen kan men inderdaad van mening verschillen, maar het is een feit dat het boek boordevol staat met praktische zaken die in wetenschappelijke onderzoeken door academici ‘heruitgevonden’ en in hun eigen theorieën geïntroduceerd worden.

4 Zie Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM V), blz. 417.

5 Zie Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM V), blz. 109.

Mensen met een autisme spectrum stoornis hebben moeite om de context van een verhoor te reconstrueren (RICHARDS *et al.* 2016), en daarom is het laten tekenen van situaties voor hen sterk aanbevolen (MATTISON *et al.* 2016). Ze vertonen een karakteristiek patroon van beperkingen in sociale communicatie, waardoor ze kwetsbaarder zijn tijdens verhoren als slachtoffer, getuige of verdachte (MARAS *et al.* 2016). Hun cognitieve beperkingen kunnen leiden tot verhoogde suggestibiliteit, terwijl hun verminderd gevoel van eigenwaarde kan leiden tot een verhoogde neiging om de verhoorder naar de mond te spreken. De bevindingen over twee experimenten toonden aan dat autistische volwassenen (met IQ in het normale bereik) niet méér beïnvloedbaar zijn dan 'normale' volwassenen.⁶

OPLEIDING EN TRAINING

Vaardigheden, zoals verhoren, zijn niet aangeboren en vereisen daarom voortdurende inzet door training, deskundige feedback en toezicht op de kwaliteit (GARDNER & KEBBELL, 2016).

Een onderzoek van SCOTT *et al.* (2016) ging over invloed van de voorbereiding van het verhoor, de P (planning) in het PEACE⁷ verhoormodel, bij 37 politierekruten. Er werden vier metingen (voor de training, na juridische en procedurele training, na verhoortraining en aan het einde van de opleiding) gedaan over hun toepassing bij een gesimuleerd misdrijf. De rekruten focusten vooral op de inhoud van het verhoor, terwijl het welzijn van de verhoorde het minst werd voorbereid. Van een lijst met vooraf vastgestelde componenten werd 36% gepland en uitgevoerd, 29% waren niet gepland en niet uitgevoerd, 27% waren niet gepland maar wel uitgevoerd en 8% was gepland, maar niet uitgevoerd. Uit een onderzoek bleek ook dat in de praktijk weinig rekening wordt gehouden met de 'E' van Evaluatie (OXBURGH *et al.* 2016). Men kan daaruit besluiten dat PEACE een theoretisch model is, waarin niet alle praktijksituaties passen en dat verhoorders het maar gedeeltelijk volgen in functie van de zich aandienende elementen. Goede verhoorders laten zich inderdaad niet opsluiten in een theoretisch keurslijf.

MOUNT (2016) kwam in zijn onderzoek bij de politie van Queensland tot de conclusie dat opleiding in kernvaardigheden (vraagstelling, actief luisteren, rapport opbouwen enz.) en procedures niet volstaan voor een hoog verhoorcompetentieniveau. Interpersoonlijke vaardigheden en ethische waarden, verbonden aan diens persoonlijkheid, zijn even belangrijk en moeilijk te trainen. Dat de persoonlijkheid van de verhoorder een invloed heeft op de kwaliteit van zijn verhoren, werd in België reeds in 2006 onder de aandacht gebracht (DE FRUYT *et al.* 2006). Maar tot hiertoe werd die vaststelling door de verantwoordelijken niet beleidsmatig geoperationaliseerd.

Uit een Chileens onderzoek bleek dat verhoortraining met gesimuleerde misdrijven de kwaliteit van de verhoren doet stijgen, vooral te zien in een significante toename van open vragen (van 9% tot 57% van het totaal aantal vragen) en een daling van het aantal suggestieve vragen (van 7% tot 2%). Echter, het effect van de training daalde bij de laatste meting die gebaseerd was op verhoren van echte slachtoffers (veldonderzoek). Dit onderzoek maakt eens te meer het verschil duidelijk tussen verhoren in een artificiële situatie en de werkelijke politiepraktijk.

Er was een onderzoek in welke mate verhoorders beïnvloed worden door volwassen slachtoffers van seksuele misdrijven (WESTERA *et al.* 2016). Uit een bevraging van 21 rechereurs blijkt dat ze dergelijke verhoren meer stresserend, vermoeiend en frustrerend vinden dan andere slachtofferverhoren. Ze waren voortdurend op hun hoede voor valse aangiftes

6 Over het verhoor van mensen met ASS zie: BOCKSTAELE & DE CLERCO, 2014, 292-313.

7 Planning and preparation, Engage and explain, Account clarification and challenge, Closure, Evaluation.

en vroegen daarom ook gedetailleerd door over de gebeurtenissen voor en na de feiten. Dit gegeven is al heel lang bekend bij verhoorders, zodat het om een nutteloos onderzoek gaat.

VERHOORTECHNIKEN

Volgens ARNOLD (2016) hebben verhoorders de neiging zich te richten op de kwestie of de verdachte liegt of de waarheid spreekt. Zij analyseerde en codeerde tachtig audioverhoren van minder belangrijke misdrijven en vond dat deze verdachten proberen een positieve indruk van zichzelf te geven door bijvoorbeeld hun acties te rechtvaardigen of hun eerlijkheid te benadrukken. Volgens haar passen verdachten niet in specifieke verhoorstrategieën maar ze kon toch vier ‘klassieke’ types onderscheiden (bekennen, ontkennen, anderen de schuld geven en minimaliseren), die zij de ‘*State of mind*’ noemt. Goed dat sommige academici die vier types, die elke verhoorder kent, nu ook ontdekken. Het is belangrijk dat de verhoorder goed weet wat hij zegt en wanneer, om de verhoorde binnen een ‘*State of mind*’ te houden vond ze. Wat ze daarmee bedoelde was niet duidelijk.

Het ondervragen van verdachten is het meest onderzocht over geweldsmisdrijven, seksuele misdrijven en eigendomsdelicten. Er is weinig onderzoek gedaan over het verhoor van verdachten, met een hoge maatschappelijke status, over financiële misdrijven. De kenmerken van deze verhoren, een relatief grote hoeveelheid bewijs onder de vorm van documenten en de hogere opleiding van de dikwijls oudere verdachten, zouden een aangepaste verhoortechniek suggereren. HOEKSTRA & VERHOEVEN (2016) analyseerden meer dan 200 uur aan audio-opgenomen verhoren, verspreid over 58 dagen, met 15 verdachten van witteboorden criminaliteit (witwassen van geld, belastingontduiking, oplichting en lidmaatschap van een criminele organisatie). Het bleek dat verhoorders in die materie te vlug overgaan tot confrontatie met bewijsmateriaal. In de praktijk is dit gegeven al lang gekend, waarmee rekening wordt gehouden bij het samenstellen van onderzoeksteams. Het is belangrijk om de opbouw van het verhoor te verzorgen en een goede gelegenheid te kiezen om verdachten met bewijsmateriaal te confronteren.

Bij het verdachtenverhoor is een goede verstandhouding (rapport) belangrijk. Er werd nauwelijks onderzocht hoe dat bewerkstelligd wordt wanneer twee verhoorders actief zijn. WALSH & VALLANO (2016) observeerden 36 politie-inspecteurs tijdens verhoren ter gelegenheid van hun bijscholing over een gesimuleerd misdrijf. Uit dit onderzoek blijkt dat een verhoor met één verhoorder beter is om contact te leggen en te behouden. De verhoorder wordt dan meer als eerlijk, begripvol, empathisch en niet-beoordelend gezien. Als het verhoor dan toch met twee verhoorders gebeurt, houdt een van hen zich best op de achtergrond ofwel speelt men ‘*the good and the bad cop*’.

Hoe de dynamiek tussen de twee verhoorders gebeurt hangt af van elk verhoorkoppel, zoals blijkt uit een analyse van 25 verdachtenverhoren in zedenmisdrijven door verschillende verhoorkoppels (TKACUKOVA & OXBURGH, 2016). Als deze auteurs pleiten voor duidelijkere richtlijnen voor de samenwerking tussen de interviewers, is dat niet realistisch. Elke verhoorder en zeker elk verhoorkoppel, heeft een eigen ‘verhoorrepertoire’.

Het opstellen van een daderprofiel wordt in tal van landen gedaan. Populaire TV-series laten vermoeden dat het mogelijk is om op basis van een analyse van de plaats delict een betrouwbaar psychologisch profiel van de dader te maken. Deze aanpak wordt door een aantal academici gelijkgesteld met astrologie. ROCHAT (2016) wees op een profilering die rekening houdt met wetenschappelijke principes.

Een survey-onderzoek bij 69 politiemensen ging er over hoe en wanneer verdachten geconfronteerd worden met bewijsmateriaal (TEKIN *et al.* 2016). Men maakte een onderscheid tussen strategisch omsingelen (door open vragen, bv. “*Vertel eens iets over het feestje.*”) en

niet strategisch omsingelen (door rechtstreeks vragen te stellen, bv. “*Ooggetuigen zagen je dronken op een feestje, leg uit.*”). Uit dit onderzoek blijkt dat 70% strategisch omsingelt en 30% niet-strategisch. Omsingelen is belangrijk om verklaringen te vergelijken met reeds aanwezig bewijs en nieuwe informatie daarover te verkrijgen. Het confronteren met bewijselementen leidt tot minder informatie en doet men dus best aan het einde van het verhoor. Het is inderdaad uiterst belangrijk om te bepalen wanneer men wat, wanneer, op welke manier prijsgeeft.

WALSH & BULL (2016) interviewden 31 verdachten van ernstige strafbare feiten om te onderzoeken of er een verband is tussen vraagstrategieën en bekentenissen. Zij vonden dat verhoren waarbij het bewijs geleidelijk werd ingebracht met een reeks open vragen, gevolgd door trechervragen de beste verhoorstrategie was. Laat dit nu de tactiek zijn die goede verhoorders al altijd toepassen, zoals blijkt uit een andere studie op het symposium ingebracht (YANICKI & SINGER, 2016) en die al uitvoerig ter sprake kwam op het symposium verhoortechnieken te Brussel (BULL & DANDO, 2010).

TOLKEN

Met de vluchtelingen en immigratietoename stijgt ook de behoefte aan tolken. Ook in Engeland zijn er problemen met verhoren van anderstaligen, afgelegd in het Engels, waarvan achteraf blijkt dat hun Engels onvoldoende was om alle mededelingen en vragen te kunnen begrijpen. Een interessante bijdrage van KREDENS & RICHARDSON (2016) besprak een praktische ‘taaltest’ alvorens tot het verhoor van een anderstalige, die beweert de taal van de procedure te kennen, over te gaan.

In een onderzoek van GRZYBEK & MILNE (2016) bekeken 84 deelnemers (21 met Engels als eerste taal en 63 Poolse deelnemers met Engels als tweede taal) een korte film van een gefaasde inbraak met Engelse en Poolse dialogen. Vervolgens werden ze als getuige verhoord: in het Engels, in het Engels met tussenkomst van een tolk op consecutieve wijze (zoals bij politieverhoren) en in het Pools met een ononderbroken simultaanvertaling. Hun analyse had betrekking op twee belangrijke gebieden: de hoeveelheid en de kwaliteit van het vrij verhaal enerzijds en de nauwkeurigheid van de vertaling anderzijds. De conclusie van dit onderzoek was dat er veel informatie verloren gaat door tussenkomst van een tolk. Als het niet anders kan dan met een tolk te werken, wordt best een ervaren tolk ingezet die zich aan de afspraken houdt. Tolken die niets van de zaak kennen zijn beter, want anders gaan ze zelf elementen invullen.

Verhoorders zijn opgeleid om een goede verstandhouding te bewerkstelligen met de verhoorde. De vraag is of tolken dit kunnen overbrengen. In een onderzoek met 100 Spaans-Engels sprekende tolken kreeg de helft schriftelijke richtlijnen over het maken van rapport en de andere helft niet. Die richtlijnen bestonden uit zeven soorten verbale en non-verbale rapportmarkers (o.a. variaties in de stemtoon, vocale emotie, tempo, gezichtsuitdrukkingen). De ‘getrainde’ tolken presteerden beter dan de ongetrainde. De resultaten van dit onderzoek zijn zeker relevant voor de opleiding van tolken die in België werkzaam zijn (DELAHUNTY *et al.* 2016).⁸

LEUGENDETECTIE

Synergology, het lezen en decoderen van lichaamstaal is een pseudowetenschap die steeds meer beoefend wordt door politieambtenaren en rechtspractici. Er zijn honderden te observeren items in een professionele context. Volgens die methode kan de juistheid van een

⁸ Voor wat verhoren met tolken en hun opleiding betreft zie SALAETS *et al.* 2014.

ontkenning worden beoordeeld aan het observeren van de hoofdbewegingen. Als iemand 'neen' zegt en daarbij eerst het hoofd naar rechts draait zou dat een valse 'neen' zijn (neen zeggen, maar ja denken). Omgekeerd, het hoofd eerst naar links draaien zou een 'echte neen' betekenen (neen zeggen en neen denken). DELMAS *et al.* (2016) toetsten dit gegeven empirisch met veertig deelnemers die werden geïnstrueerd om een video van een overval te bekijken alsof ze zelf de overvaller waren. Om de deelnemers beter te doen inleven in hun rol gaven de onderzoekers hen een zak geld. Een politieman verhoorde de deelnemers en vroeg hen allen dezelfde 13 vragen. Drie vragen nodigden hen uit om te liegen, dus om 'neen' te zeggen terwijl ze 'ja' dachten. Uit de resultaten bleek dat de hoofdbewegingen geassocieerd met 'nee', een willekeurige volgorde hadden voor de drie valse reacties en konden dus niet voor de juistheid van een ontkenning dienen.

In een andere bijdrage wees DELMAS (2016) op de relatieve waarde van de oogbewegingen in Neurolinguïstisch Programmeren (NLP).⁹ Ook TOMAS (2016) wees er op dat politiemensen kritisch moeten zijn indien zij hulpmiddelen gebruiken om verbale en geschreven misleiding te detecteren.

De mate waarin iemand schade lijdt door lichamelijk letsel is niet altijd duidelijk. Om frauduleuze verzekeringsclaims te verminderen, is het onderscheid kunnen maken tussen een echt en een vals lichamelijk nadeel noodzakelijk. HILLMAN *et al.* (2016) bespraken een camerasysteem waarbij men focust op beweging en daarbij observeert of men pijn of verwondingen simuleert. Mensen die faken overdrijven met als resultaat dat ze gefocust zijn op het faken en door de cognitieve belasting die dit veroorzaakt maken ze minder bewegingen.

Politie, veiligheids- en inlichtingendiensten moeten een goed inzicht hebben over misleiding en hoe er best wordt op gereageerd. De traditionele onderzoeken richtten zich op geïsoleerde verbale, non-verbale en para-linguïstische signalen, terwijl meer recente onderzoeken zich concentreren op het *uitlokken* van gedragsverschillen tussen waarheidsprekers en misleiders. Een onderzoek bekeek een holistische benadering van misleiding waarin uiteenlopende technieken voor de beoordeling van de geloofwaardigheid kunnen gebruikt worden in individuele gevallen (REID *et al.* 2016). Dit onderzoek onderstreept het grote belang van bedrogdetectie op maat van de verhoorde, op basis van een breed scala van elementen. Elke persoon heeft eigen leugensignalen.

Steeds meer academici stappen af van onderzoek naar één of enkele leugensignalen en benaderen de problematiek van misleiding holistisch. Men moet het waargenomen gedrag kaderen in een globale context: de aanwezigheid van bewijzen, de persoonlijkheid van de verdachte, het soort misdrijf, het gerechtelijk verleden, het motief enz. (TEICHER & GOZNA, 2016). Deze benadering sluit absoluut veel meer aan bij de realiteit. Dat leugenaars en waarheidsprekers in veel gevallen een verschillend verbaal en non-verbaal gedrag kunnen vertonen wordt immers niet meer betwist. Wegkijken bijvoorbeeld kan voor de ene persoon zeer kenmerkend zijn en voor de andere helemaal niet kenmerkend. Dat signalen van misleiding in hun context moeten gezien worden is ook de mening van FISHER (2016), die 'inconsistenties' in het verhaal van een verhoorde besprak.

Een onderzoek van DEEB *et al.* (2016) vond dat verdachten die liegen over hun alibi, die vertrouwd zijn met de plaats waarover ze liegen, meer details erover verschaffen. Verklaar over reële situaties, maar het tijdstip ervan veranderen, is inderdaad een moeilijk te doorprikken strategie van een schuldige verdachte.

Het detecteren van bedrieglijke informanten is in politiewerk van groot belang. In een experiment namen de proefpersonen deel aan een rollenspel over een gefingeerd misdrijf alvorens te worden onderworpen aan een verhoor. Tijdens dit verhoor waren ze ofwel misleidend ofwel waarheidsgetrouw. De gebruikte taal van de proefpersonen werd geanalyseerd

9 Voor wat betreft verhoren middels NLP, zie BOCKSTAELE, 2009, 49-76.

en daaruit bleek dat bedriegers minder woorden gebruikten dan de waarheidsprekers. Misleidende informanten gebruikten meer emotionele taal aan het begin van hun verhaal dan waarheidsgetrouwe. De onderzoekers besloten dat de resultaten van deze studie suggereren dat bevindingen uit traditioneel onderzoek over leugendetectie met verdachten niet mogen gegeneraliseerd worden naar onderzoek met informanten (GAWRYLOWICZ & CHRISTOPHER, 2016).

ST.YVES (2016) deed onderzoek naar het gedrag van verdachten in de wachtruimte voor het ondergaan van een polygraaftest. Men kan veronderstellen dat er in de wachtruimte bij schuldige verdachten spanning is vooraleer een polygraaftest af te leggen (voorbereiden van hun antwoorden), terwijl onschuldigen eerder ontspannen zouden zijn (tijdschriften lezen en/of met Rubik-kubus spelen). Er blijken geen significante verschillen te zijn tussen beide groepen, ze lazen evenveel tijdschriften.

BESLUITEN

Zoals een spreker op het symposium zei, is veel wetenschappelijk onderzoek overgewaardeerd en zonder sterk bewijs gegeneraliseerd naar real-life situaties. Sommige academici vragen zich niet af of de bevindingen van hun onderzoeken in de praktijk wel realiseerbaar zijn.

Veel wetenschappelijk onderzoek bevestigt wat praktijkverhoorders al lang weten en toepassen. De enige meerwaarde is dat technieken dan plots de status krijgen van 'wetenschappelijk bevestigd'.

Verhooritems waar al lang geen discussie meer over is, worden steeds opnieuw onderzocht met dezelfde resultaten. Dit terwijl er over diverse onderzoeksdomeinen nood is aan academische *constructieve ondersteuning* en verdere verfijning van bestaande verhoortechnieken met concrete, haalbare, vuistregels. Denken we slechts aan het verhoren van minderjarige verdachten, verstandelijk beperkten, mensen met psychische stoornissen, diverse soorten psychopaten, interculturele verhoren, verhoren van terroristen en (moslim)extremisten, EU-subsidiefraude, internationale rogatoire opdrachten (rechtsvergelijkend onderzoek), in kaart brengen van de competenties van verhoorders inclusief voor welke verhoren zij best geschikt zijn enz.

Alhoewel men via Internet wereldwijd alle mogelijke documenten kan bekomen, lijkt het alsof sommige academici geen rekening houden met de onderzoeksresultaten van andere academici voor het opstellen van hun experimenten. De eigen hypothesen bevestigd willen zien is een vorm van tunnelvisie.

Ten slotte reikt de academische wereld ook interessante denkpijpen aan die hun weg niet vinden in de politiepraktijk. Men moet zich binnen de politieorganisatie afvragen hoe dat komt.

REFERENTIES

- AREH, I. (2016). *Evaluating eyewitness testimony: Does gender matter*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- ARNOLD, L. (2016). *Suspect strategies in high volume crime interviews: A smallest space analysis*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- BOCKSTAELE, M. (2009), *Handboek verhoren 2*. Antwerpen: Maklu, 33(2)
- BOCKSTAELE, M. (2012). Verhoren van 'dronken' personen. *Panopticon*, 154-159.
- BOCKSTAELE, M. (2014). Verhoren van mensen met verstandelijke beperkingen. *Panopticon*, 35(6), 538-546.
- BOCKSTAELE, M., RAEYMAEKERS, S. & ENHUS, E. (2007). *Leugens en hun detectie*. Antwerpen: Maklu.

- BOCKSTAELE, M. & DE CLERCQ, B. (2014). *Verhoren van minderjarigen en kwetsbare volwassenen*, Antwerpen: Maklu.
- BOGAARD, G., MEIJER, E. & MERCKELBACH, H. (2016). Screenen met SCAN? Liever niet. *Panopticon*, 37(3), 197-210.
- BROWN, D., O'CONNOR, P. & WOLFMAN, M. (2016). *Mapping memories: Do sketchplans help young adolescents recall more information about an event?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- BULL, R. & DANDO, C. (2010). *Verhoor van verdachten: tactisch gebruik van potentieel bezwaarend bewijsmateriaal om verbale misleiding te bespeuren*. Brussel: Symposium verhoortechnieken.
- CASO, A. & GABBERT, F. (2016). *The effects of initial interview quality, and subsequent witness performance and engagement*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- DANDO, C. & MILNE, R. (2016). *Sketching to remember. External support for improving older adult's*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- DEEB, H., GRANHAG, P-A., VRIJ, A., STRÖMWALL, L., HOPE, L., MANN, S. (2016). *Effects of suspect's degree of familiarity with the alibi setting on lie detection*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- DE FRUYT, F., BOCKSTAELE, M. & DE GREEF, K. (2006). Competenties in het politieverhoor: Structuur, meting en het verband met persoonlijkheid, *Panopticon*, 27(1), 12-30.
- DELAHUNTY, J., HALE, S., DHAMI, M. & MARTSCHUK, N. (2016). *Rapport maintenance in interpreted interviews: Results of a live experiment*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- DELMAS, H. (2016). *Croyances à propos des indicateurs non-verbaux du mensonge propagées par des pseudo-sciences*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- DELMAS, H., ELISSALDE, B., DENAULT, V., ROCHAT, N., DEMARCHI, S. TIJUS, C. & URDAPILLETA, I. (2016). *Synergology's "False NO" response theory: Testing and implications of a pseudo-scientific belief about deception*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- FISHER, R. (2016). *Inconsistency als aanwijzing voor valse herinneringen van getuigen en misleiding*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- FLOWE, H., TAKARANGI, M., HUMPHRIES, J., (2016). Alcohol and remembering a hypothetical sexual assault: Can people who were under the influence of alcohol during the event provide accurate testimony? *Memory*, 1042-1061.
- FROWD, C., BUNCE, L., MADIN, C. & BROWN, C. (2016). *Facilitating facial composite construction using a self-administered interview*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- GARDNER, C. & C. & KEBBELL, M. (2016). *The contribution of witness evidence to solving homicides in Queensland (2012-2015)*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- GAWRYLOWICZ, J. & CHRISTOPHER, L. (2016). *Are all lies alike? A comparison of Linguistic cues to deceit amongst suspects and informants*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- GAWRYLOWICZ, J., RIDLEY, A. & ALBERY, (2016). *Alcohol protects memory against negative effects of misleading post-event information*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- GOWER, G. (2016). *Training is everything. Can provision of investigation-specific training information improve initial eyewitness online recall?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- GRIBBLE, L. (2016). *Parental questioning as a source of interviewer bias*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- GRZYBEK, A. & MILNE, R. (2016). *Speaking in tongues: Is the use of interpreters a help or a hindrance?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- HAUSEN PINTO, L., GABBERT, F., HOPE, L. & STEIN, L. (2016). *Testing an oral modality of the Brazilian version of Self-Administered Interview (SAI)*. Londen: Symposium verhoortechnieken.

- HILLMAN, J., MANN, S. & HART, E. (2016). *How much does it hurt? Detecting deceptive motion using point-light displays and the imposition of cognitive load*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- HOEKSTRA, M. & VERHOEVEN, W.-J. (2016). *Collecting pieces of a white collar offence puzzle: The investigative interviewing practices on high status suspects of the Dutch criminal investigation service of The Ministry of Finance (FIOD)*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- HOPE, L., GABBERT, F., KINNINGER, M., HANGER, A. & BRACEY, A. (2016). *Who said what in the plot? Using a multi-modal timeline technique to elicit details of group conversations*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- HORSELENBERG, R. (2016). *Individual differences and false confessions: no sound experimental proof*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- INBAU, F.E., REID, J.E., BUCKLEY, J.P. & JAYNE, B.C. (2013). *Criminal interrogation and confessions*, Burlington: Jones & Bartlett Learning.
- KREDENS, K. & RICHARDSON, A. (2016). *You can just tell... 'Language assessment issues in interpreter-requirement decisions in police detention contexts*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- MARAS, K., CHANDLER, R. & RUSSELL, A. (2016). *Autistic vulnerability in police interviews: Compliance vs. suggestibility*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- MATTISON, M., DANDO, C. & ORMEROD, T. (2015). Sketching to remember: Episodic free recall task support for child witnesses and victims with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1751-1765.
- MEMON, A. (2016). *Memory and credibility in asylum interviews*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- MERGAERTS, L., VAN DAELE, D. & VERVAEKE, G. (2014-15). Rechtsbijstand voorafgaand aan en tijdens het verhoor van kwetsbare verdachten: een complexe opdracht voor de advocaat. *RW*, 36, 1403-1413.
- MOUNT, D. (2016). *Training in investigative interviewing. Core Skills: A Sisyphean Undertaking?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- O'MAHONY, B., MILNE, R. & SMITH, K. (2016). *Can an intermediary effectively facilitate communication during an investigative interview where the witness has Dissociative Identity Disorder (DID)?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- OXBURGH, L., OXBURGH, G. & GABBERT, F. (2016). *Assessing and evaluating quality of interviews: The forensic interview trace*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- OXBURGH, L., GABBERT, F., MILNE, R., (2016). Police officers' perceptions and experiences with mentally disordered suspects. *International Journal of Law and Psychiatry*, 138-146.
- PFEIL, K. & MUELLER-JOHNSON, K. (2016). *The Effectiveness of the SAI for older witnesses. Testimony and suggestibility*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- REID, I.D., GOZNA, L.F. & BOON, J.C.W. (2016). *Towards a holistic model of deception: Theoretical developments and practitioner applications*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- RICHARDS, J. & MILNE, R. (2016). *Autism Spectrum Disorder: What do police officers know?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- RICHARDS, J., MILNE, R. & DANDO, C. (2016). *Using mental reinstatement and sketching to assist memorial recall in people with ASD*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- RISAN, P., BINDER, P.-E., MILNE, R. (2016). Regulating and Coping With Distress During Police Interviews of Traumatized Victims. *Psychological Trauma-theory Research Practice and Policy*, 736-744.
- ROCHAT, N. (2016). *Rendre le profilage utile à l'enquête criminelle*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- SALAETS, H., BALOGH, K., ROMBOUTS, D. (2014). *Gerechtstolken*, Tielt: Lannoo.

- SCOTT, A.J., TUDOR-OWEN, J., HENRY, P.J. & BULL, R. (2016). *An examination of police recruits' planning and interviewing practices*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- SHAFFER, S., SCHREIBER, N. & KLEMFUSS, J.Z. (2016). *A comparison of suspect interviewing techniques in non-sexual child abuse: Physical abuse, neglect, and shaken baby syndrome*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- STOLZENBERG, S., MCWILLIAMS, K. & LYON, T. (2016). *The effects of varying directness and a hypothetical putative confession on children's accurate disclosures*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- ST-YVES, M. (2016). *Un suspect dans la salle d'attente. Etude sur le comportement non verbal avant un test polygraphique?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- TEICHER, S. & GOZNA, L. (2010). *Credibility assessment and suspects' verbal behaviour in police interviews*. Brussel: Symposium verhoortechnieken.
- TEKIN, S., GRANHAG, P.A. & STRÖMWWAL, L. (2016). *Police officers' use of evidence in suspect interviews: How and why?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- TKACUKOVA, T. & OXBURGH, G. (2016). *Patterns of co-operation between police interviewers with suspected sex offenders*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- TOMAS, F. (2016). *Pseudo-sciences in oral and written communication of deception*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- VAN VELDHUIZEN, T.S., HORSELENBERG, R. & VAN KOPPEN, P.J. (2016). *Where are you from? Questions asked by the Dutch Immigration Service to assess credibility of claims about origin*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- VAUGHAN, M. (2016). *Role of the interview manager with vulnerable suspects: Assessing risk and trauma: A case study*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- VERVAET, A. (2013). Verhoortechnieken internationaal: Stand van zaken. In: BOCKSTAELE, M. & PONSAERS, P. (Eds.). *Evoluties in verhoortechnieken*, Antwerpen: Maklu, 313-335.
- WALSH, D. & BULL, R. (2016). *A little less conversation? Are there more questions than answers?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- WALSH, D. & VALLANO, J.P. (2016). *Talking heads? Measuring rapport in contemporary interviews with multiple interviewers and suspects in England and Wales*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- WALSH, D., FENTON, M., MADDOCK, H., MENZIES, S-L., MILLS, K., AREH, I. (2016). *A sad tale of becoming lost and (never) found? Measuring the performance of witnesses and interviewers*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- WATERHOUSE, G., RIDLEY, A., WILCOCK, R. & BULL, R. (2016). Dynamics of repeated interviews with children. *Applied Cognitive Psychology*, 713-721.
- WEBSTER, W., OXBURGH, G., BRUCE, V. & DANDO, C. (2016). *Interviewing officers' perceptions of rape myths and their impact on the interviewing process*. Londen: Symposium verhoortechnieken.
- WESTERA, N., GENTLE, M. & POWELL, M. (2016). *How do adult sexual assault complainant emotions and behaviours influence police interviewing practice?* Londen: Symposium verhoortechnieken.
- YANICKI, G. & SINGER, B. (2016). *Practitioner case study: Strategic and tactical use of evidence in Canadian police interviews – Homicide case study*. Londen: Symposium verhoortechnieken.